

Designing an Educational Package for Emotional Upbringing with an Emphasis on Colloquial Speech for Mothers with Children Under Seven

Mahdieh Dehghan niri¹, Zahra Hashemi¹, Fatemeh Fayyaz²

¹Department of Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran

²Department of Psychology, Women Research Center, Alzahra University, Tehran, Iran

Article History

Received: 2022/10/05

Revised: 2023/02/01

Accepted: 2023/03/15

Available online: 2023/03/15

Article Type: Research Article

Keywords: educational package designing, emotional upbringing, colloquial, child

Corresponding Author*:

Zahra Hashemi, PhD

Associated professor in department of Educational Psychology, faculty of education and psychology, Alzahra university, Tehran, Iran

Postal code: 1993893973

ORCID: 0000-0002-1424-7739

E-mail: Z.hashemi@alzahra.ac.ir

Dor:

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.20081243.1402.16.2.4>.

ABSTRACT

For parents, one of the most crucial tasks is to provide a proper upbringing for their children. Religion-oriented education is essentially based on nature and moving towards virtue. The aim of this research was to design an educational package for emotional upbringing with an emphasis on colloquial speech. To provide this package, the relevant resources were investigated. Then, a qualitative analysis method was applied to extract the major components of education, emphasizing colloquial speech. An educational package was designed to operationalize the given objective. Finally, the designed educational package contained eight objectives: 1. The importance of an effective relationship with a child, 2. Tone, 3. The importance of attention, 4. The hierarchical order of accepting induction and tone, 5. The development of the senses, 6. Teaching orientation and condition, 7. Teaching restraint, and 8. Showing the importance of actions. Ten experts in related fields were provided with the protocol to determine the content validity. CVR and CVI indexes were above 0.8 in all the sessions, showing the high content validity of the package. This emotional upbringing package based on colloquial speech can be a beneficial and practical tool for mothers in child education.

Citation: Dehghan niri, M., Hashemi, Z., Fayyaz, F. (1400/2022). Designing an Educational Package for Emotional Upbringing with an Emphasis on Colloquial Speech for Mothers with Children Under Seven, 16 (3). 25-36.

Dor: <http://dorl.net/dor/20.1001.1.20081243.1402.16.2.4>.

طراحی و ساخت بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی مبتنی بر محاوره‌ی کلامی برای مادران دارای کودک زیر ۷ سال

مهديه دهقان نیری^۱، زهرا هاشمی^۱، فاطمه فیاض^۲

^۱استادیار گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

^۲استادیار گروه روانشناسی و علوم تربیتی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

چکیده

تربیت صحیح فرزند یکی از اساسی‌ترین وظایف والدین است. تربیت دینی در اصل بر پایه‌ی فطرت، حرکت به سمت فضیلت است. هدف این پژوهش طراحی و ساخت بسته‌ی آموزشی عاطفی مبتنی بر محاوره‌ی کلامی بود. در گام اول منابع مختلف و مرتبط با موضوع، انتخاب و سپس با استفاده از روش تحلیل کیفی مؤلفه‌های مهم تربیت مبتنی بر کلام به دست آمد. در این راستا ۷ مؤلفه‌ی تربیت کلام برای کودکان ۳/۵ تا ۶/۵ سال استخراج شد و در نهایت بسته‌ی آموزشی با اهداف هشت‌گانه طراحی شد که عبارت بودند از: ۱. اهمیت ارتباط عاطفی با کودک، ۲. لحن، ۳. اهمیت توجه ۴. سلسله‌مراتب پذیرش القاء و لحن، ۵. پرورش طیب حواس، ۶. آموزش جهت و شرط، ۷. آموزش قید، ۸. نشان دادن اهمیت افعال. به‌منظور تعیین روایی محتوایی، بسته‌ی آموزشی در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان حوزه‌ی مرتبط با پژوهش قرار داده‌شد. شاخص‌های CVI و CVR برای همه‌ی جلسات بالای ۰/۸ بود که بیانگر روایی محتوایی بالای پروتکل است و از این جهت بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی دارای حداکثری از شاخص روایی محتوایی است. این بسته در زمینه‌ی تربیت عاطفی کودک می‌تواند برای مادران کاربردی باشد.

دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۳

اصلاح نهایی: ۱۴۰۱/۱۱/۱۲

پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۴

انتشار آنلاین: ۱۴۰۱/۱۲/۲۴

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

کلیدواژه‌ها: طراحی بسته‌ی آموزشی، تربیت عاطفی، کلام، کودک.

نویسنده‌ی مسئول*: زهرا هاشمی

استادیار گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

کد پستی: ۱۹۹۳۸۹۳۹۷۳

ارکید: ۷۷۳۹-۱۴۲۴-۰۰۰۲-۰۰۰۰۰۰۰۰

پست الکترونیکی:

Z.hashemi@alzahra.ac.ir

مقدمه

تربیت مبتنی بر مباحث دینی در اصل بر پایه‌ی فطرت، حرکت به سمت فضیلت و راستی و کمال است؛ در این مسیر خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین و شاید بتوان گفت تنها محیطی است که پی‌ریزی تربیت مبتنی بر آموزه‌های اسلام در آن امکان‌پذیر است. شریف قریشی (۲۰۱۳/۱۳۹۲) معتقد است چنین مأمّن امنی مناسب‌ترین نظام برای تأمین آرامش روانی اعضا، برآورده ساختن نیازهای عاطفی فرزندان و پرورش نسل جدید شمرده شده و سهم ارزنده‌ای در تمدن انسانی و اسلامی دارد. تربیت کودک در اسلام، یکی از وظایف اصلی والدین است که تنها به تأمین خوراک و پوشاک از جانب ایشان محدود نمی‌شود. زندگی انسان در تمام مراحل رشد، تحت تأثیر عواطف اوست که می‌بایست به عنوان یکی از ابعاد وجودی انسان پرورش یابد و در مسیر درست، منطقی، به جا و به طور کلی متعادل قرار گیرد (شریف قریشی، ۲۰۱۳/۱۳۹۲). نگاهی تاریخی به مسأله‌ی فرزندپروری بیانگر این موضوع است که همواره از دوران گذشته تا به امروز، اندیشمندان در آثار خود به مسأله‌ی تربیت فرزند پرداخته‌اند و همگی بر اهمیت و ضرورت آن هم نظر بوده‌اند و آن‌چه تفاوت رویکردها در این زمینه را رقم می‌زند، ناشی از نوع نگاه هر یک از مکاتب تربیتی به ساختار وجودی انسان و جامعه و غایات هریک در نظام هستی است (اعرافی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵).

دوران کودکی را می‌توان از بهترین دوران یا در واقع فرصتی دانست که خداوند آن را به انسان‌ها ارزانی کرده است تا والدین آگاه و مربیان دلسوز از آن استفاده کنند و کودکان پاک‌فطرت را به روش اساسی تربیت کنند و اگر از این زمان به خوبی استفاده نکنند یقیناً در آینده و در دوران بلوغ دچار مشکل شده و چه بسا تلاش والدین به جایی نرسد و اثربخش نباشد (نورسويد، ۱۳۷۸). استفاده از شیوه‌ی درست در تربیت فرزند همواره یکی از دغدغه‌های اصلی هر پدر و مادری است و از طرفی والدین داشتن فرزند با جسم، روح و عواطف سالم را ثمره‌ی شایسته‌ی زندگی خود می‌پندارند و برای رسیدن به این مهم از توصیه و دستورات متفاوتی پیروی می‌کنند (اعرافی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). آن‌چه والدین از تجربیات برای فرزند خود فراهم می‌آورند کیفیت رشد شناختی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (بینگر^۱، ۲۰۰۶). ایجاد رابطه‌ی گرم و پذیرنده و فراهم کردن محیطی که کودک در آن احساس امنیت و آرامش خاطر کند از

عواملی است که تأثیر فراوانی در سلامت روان، هیجان و دلبستگی کودکان دارد. در رابطه‌ی والد-کودک سازنده، والدین با بهره‌گیری از فنونی هم‌چون شناخت احساسات و افکار و ایجاد بستری برای تجربه هیجانات، توجه به معنای زیربنایی رفتار کودکان به جای رفتار ظاهری، به کارگیری روش‌های مناسب حل تعارض در جهت بهبود ارتباط والد با فرزند، شناخت نیاز کودک و به کارگیری عشق در تعامل مادران با کودکان سبب‌ترمیم روابط عاطفی، هیجانی و روان‌شناختی کودک می‌شوند. کودکانی که در محیط گرم و صمیمی خانواده قرار داشته و موردپذیرش قرار می‌گیرند از این حقیقت آگاهی دارند که موردعلاقه هستند و از ارزش دوست داشته شدن برخوردارند هم‌چنین این افراد دارای اعتمادبه‌نفس بالا و شخصیت سالمی هستند (گولای و اندر^۲، ۲۰۱۱). نقش عواطف در زندگی انسان غیرقابل تردید است چرا که در تمام مراحل رشد حتی شیرخوارگی نیز طفل تحت تأثیر عواطف است و رفتار فردی و اجتماعی و سلامت روانی و عقلانی انسان تا حدودی متأثر از آن است (بهشتی، ۲۰۰۱/۱۳۸۰). هم‌چنین ملاحظه می‌شود که به دلیل کم‌توجهی به تربیت عاطفی، بسیاری از انسان‌ها گرفتار رفتارهای مخرب و غیرقابل کنترل هستند که از عواطف نشأت می‌گیرد (صحرائی، ۲۰۱۷/۱۳۹۶). همان‌طور که ملاحظه می‌شود تربیت عاطفی درست و مناسب می‌تواند انسان‌هایی متعادل به بار آورد و بسیاری از مشکلات بین افراد را از بین ببرد. در این راستا استفاده از مبانی و آموزه‌های اسلامی درباره‌ی تربیت متعادل عواطف، استفاده صحیح از آن و پیشگیری از فقر عاطفی مطالب بدیع و گران‌مایه‌ای در اختیار بشر قرار می‌دهد. (شکوهی یکتا، پرند و فقیهی، ۲۰۰۶/۱۳۸۵) و قابلیت بهره‌برداری از فرصت زندگی این دنیا در مسیر قرب الهی در او فراهم آید. نظر به وجود آموزه‌های عمیق و غنی در منابع اسلامی که گشاینده‌ی دریچه‌ای نو و معرف سبک خاصی در زمینه‌ی تربیت فرزند و فرزندپروری است برای رسیدن به چنین هدفی راه‌های عملی و ابزارهای مختلفی وجود دارد که ما به‌منظور مؤثر واقع شدن از ابزار کلام استفاده کرده‌ایم.

از مهم‌ترین عوامل نقش‌آفرین در سیرت و فطرت انسانی، مبحث کلام است. کلام، اولین قدم در هدایت بشر است هم‌چنین اولین ابزار پیامبران و امامان در رشد و تعالی بشر است. اهمیت کلام در آن‌جا مشخص می‌شود که خداوند متعال در قرآن کریم که قرآن نازل است

^۲Gülal & Önder^۱ Binger

کلام با عطف به کلام دیگر امکان گسترش می‌یابد و امکان فصل‌بندی کلام پدیدار می‌شود.

(۴) هر کلام جهت مثبت و منفی دارد و می‌تواند مثبت یا منفی بودن آن دارای شروطی باشد.

برقراری ارتباط با کودک و تأثیرگذاری بر او به صورتی که اصل ارتباط مستمر حفظ شود حائز اهمیت است. برقراری ارتباط مستمر با استفاده از ابزارهای مختلف کلامی و حسی می‌تواند اثرات مطلوبی را در رشد تفکر، ایجاد عاطفه، پاشیده شدن بذر ایمان و اعتماد به والدین بر جای بگذارد و مفهوم اعتماد و ولایت به والدین را در سنین بعد برای کودک تثبیت کند (اخوت و فیاض، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). کلام متناسب با سیر رشد انسان محتوای غنی پیدا می‌کند و در صورتی که از زندگی انسان حذف شود امکان هیچ‌گونه انتقال علمی و تجربه‌ای برای او نیست (اخوت، ۲۰۱۳/۱۳۹۲). یکی از مهم‌ترین اصول در آموزش کلام به کودک ماهیت ارتباطی آن است، که هیچ آموزشی به کودک بدون برقراری ارتباط انسانی، عاطفی و آموزشی اثربخش نیست (اخوت، ۲۰۱۸/۱۳۹۷). والدین با کلام خود می‌توانند درونیات کودک را شکل داده و آشکار سازند، بنابراین والدینی که توان برقراری رابطه عاطفی خوب با کودک خود را ندارند در تربیت دچار مشکل می‌شوند.

با توجه به این که محور تربیت، انسان و بنا بر دیدگاه مربیان تعلیم و تربیت دوران کودکی به‌خصوص دوره‌ی رشد اول (هفت سال نخست) که مدنظر ما در این پژوهش است، مهم‌ترین دوران در شکل‌گیری شخصیت و شاکله‌ی آدمی است لذا این دوران از اهمیت خاصی برخوردار است. از سوی دیگر دین اسلام بر تربیت عاطفی و مهرورزی در دوران کودکی تأکید فراوان داشته و در شمار وظایف والدین و حقوق فرزندان می‌داند. از مهم‌ترین دلایل اهمیت این موضوع از این قرار است که: الف) قلب کودکان در این دوران خالی است و هنوز به سیاهی و پلیدی گناه‌آلوده نشده، ب) ذهن کودک هنوز با آموزش‌های بی‌فایده مشغول نشده است (حسینی‌زاده، ۲۰۰۵/۱۳۸۴). پیرو اهمیت مقوله تربیت فرزند، طراحی و ساخت بسته آموزشی برای تربیت عاطفی فرزندان بر مبنای آموزه‌های اسلامی و کمک به والدین در این راستا ضرورت می‌یابد و تاکنون پژوهش‌های زیادی در راستای تربیت عاطفی از دیدگاه امامان و بزرگان دین صورت گرفته است. از آن‌جا که اکثر این پژوهش‌ها به بیان اصول و

ویژگی کلام را در برخورد با افراد بیان داشته و دستور نیکو سخن گفتن را در میان احکام مهم صادر نموده است (بقره، ۸۳)؛ همچنین در کلام معصومین و دعا که قرآن صاعد است نیز موارد زیادی به بیان اهمیت این مهم پرداخته که به‌طور مثال در زیارت جامعه‌ی کبیره از وجود امام هادی علیه‌السلام کلام نورانی و اثرگذار از ویژگی‌های معصومین بیان شده است^۱. آری هر کلامی یا نور است یا ظلمت بدین معنا که می‌تواند روشنی‌بخش مسیر نفسانی تا الهی باشد یا همراه‌کننده باشد و انسان را از مسیر و سیرت پاک خود دور کند و به ظلمات جهل و نابودی سوق دهد. با این بیان یکی از مهم‌ترین ابزارها برای تربیت عاطفی فرزند برای والدین، ابزار کلام است.

عربی بودن قرآن که با فطری بودن این کلام ملازم است، این ایده را در ما تقویت می‌کند که با استفاده از قدرت اثرگذاری کلام می‌توان بر اساس قالب‌های ادبی قرآن شیوه‌های کلمه‌آموزی و کلام‌آموزی را به فرزندان خود آموزش دهیم و همچنین از این ابزار در راستای تربیت عاطفی فرزندان خود استفاده کنیم (اخوت، ۲۰۱۳/۱۳۹۲). برای ورود به ساحت تعلیم و تزکیه در هر دوره‌ای ابتدا به مقوله‌ی کلام پرداخته می‌شود و از این ابزار برای نفوذپذیری بیشتر و نیز ارتقای صفات کمال در آن سعی بلیغ صورت می‌پذیرد؛ چرا که کلام می‌تواند نقش مهمی در انتقال عواطف داشته باشد. لازم به ذکر است کلام در این پژوهش محدود به الفاظ و کلمه‌ها نمی‌شود بلکه شامل هر پیامی است که بین متکلم و مخاطبی با هدف مشخص انتقال یابد از جمله حالات چهره، نوع نگاه، رفتار و حتی اشاره‌ها را نیز در بر می‌گیرد؛ پس به‌نوعی می‌توان همه ابعاد تربیت را در مؤلفه‌ی کلام خلاصه کرد. نقش کلام در آموزش‌های ابتدای زندگی، نقشی بی‌بدیل و غیرقابل کتمان است. هر آموزش دیگری در کودک وابسته به میزان یادگیری کلام در او مؤثر واقع می‌شود. کلام در پیدایش خود مراحل را طی می‌کند که این مراحل را می‌توان متناسب با سیر تکاملی به شکل زیر ترسیم کرد (اخوت، ۲۰۱۸/۱۳۹۷):

(۱) کلام از مقاصد متکلم شروع می‌شود و به‌صورت القایی جریان می‌یابد و با لحن مشخصی ابراز می‌شود.

(۲) کلام از اسم و کلمه تشکیل می‌شود و محتوای آن از طریق اسم و کلمه ابلاغ می‌شود.

(۳) هر کلام به‌وسیله‌ی حرف، قیود مختلفی را به خود می‌پذیرد.

فطرت شما بخشش است. منزلت شما حق و راستی و مدارا و محبت است و سخت‌ن است و سخته‌ن لازم الاجراست؛ اندیشه شما دانش و بردباری و عاقبت‌اندیشی است.

^۱ کلامک نور و امرکم رشد و وصیتکم التقوی و فیکم الخیر و عادتکم الاحسان و سجتکم الکرم و شأنکم الحق و الصدق و الرفق و قولکم حکم و حتم و رءایکم علم و حلم و حزم؛ سخن شما نوربخش دل‌ها و فرمان شما هدایت است. سفارش شما تقوا و کار شما خیر و نیکی است. عادت شما نیکی و

مباحث تربیت عاطفی به صورت کلی و بدون اشاره به سن و دوره رشدی خاصی و بیشتر برگرفته از نظر بزرگان دین و کتبی مانند نهج البلاغه صورت گرفته؛ نظر به وجود آموزه‌های غنی و عمیق در منابع اسلامی که گشاینده‌ی دریچه‌ای نو است، طراحی و تدوین بسته‌ای که هم بر مبنای آموزه‌های اسلامی و به خصوص مبتنی بر کلام به عنوان یکی از ابزارهای پرکاربرد باشد و هم برای سنین زیر ۷ سال یعنی دوره‌ی رشدی اول مناسب باشد، اهمیت به سزایی پیدا می‌کند. با بررسی پیشینه‌ی پژوهش، موردی که در آن به طراحی بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی مخصوص سنین زیر ۷ سال و با استفاده از ابزار کلام باشد، یافت نشد.

جلالی لواسانی (۲۰۰۵/۱۳۸۴) به شرح ابعاد مختلف اقتصادی، مذهبی، جنسی، عاطفی، اخلاقی، اجتماعی، جسمی و ذهنی به علاوه توضیح شیوه‌های درست تربیت متناسب با رشد فیزیولوژیکی کودک مبادرت نموده است. زینلی ده‌رجبی (۲۰۱۲/۱۳۹۱) کوشیده است تا اندیشه‌ی علامه طباطبایی در زمینه‌ی تربیت عاطفی را مورد بررسی قرار دهد. وی نشان می‌دهد که هدف اصلی تربیت عاطفی، دستیابی به قرب الهی و سعادت است. جهان هستی از جمله چیزهایی است که با توجه به این که مخلوق خداوند است در کنار زیبایی دارای هدف است؛ بنابراین نقش مهمی در تربیت عاطفی دارد. پس این مبانی به استخراج اصول و روش‌هایی انجامید که بر اساس آن همواره جهان هستی انسان را به سوی خداوند دعوت می‌نماید و یادآوری باشد که به انسان آرامش و شادی می‌دهد و کمک می‌کند همواره هدف‌مند زندگی کند و با برنامه‌ریزی و آراستگی به سوی کمال وجود خویش گام بردارد.

با بررسی‌های به عمل آمده و تحقیق و کنکاش در حوزه‌ی تربیت کودک و مشورت با اساتید و متخصصان حوزه تربیتی، این نتیجه به دست آمد که در حوزه‌ی تربیت عاطفی کودکان زیر ۷ سال با توجه به مبانی اسلامی خلأ وجود دارد. بر این اساس نیاز به طراحی و تدوین چنین بسته‌ی آموزشی به عنوان موضوع یک پژوهش مستقل ضرورت یافت و محقق بر آن شد تا در این حوزه‌ی مهم و کاربردی با طراحی و ساخت بسته‌ی آموزشی این خلأ را پر کند. لازم به ذکر است برای تهیه‌ی این بسته‌ی آموزشی از پژوهش‌های متعددی (۱۳۹۰، ۱۳۹۲، ۱۳۹۴، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹) که بر اساس مبانی اسلامی (قرآن و روایات) توسط اخوت انجام شده بود استفاده شده

است. اخوت با استناد به قرآن و روایات در زمینه دوره‌های رشد و ویژگی‌ها، اقتضائات و اهداف هر دوره و روش‌های رسیدن به اهداف در هر دوره رشدی در کتب مختلف مبحثی را توضیح و تبیین کرده است. وی به دلیل اثرگذاری کلام بر ادراکات، تفکر، باورها و رفتارها و عواطف، برای عنصر کلام در دوره‌ی اول رشد (هفت سال اول) اهمیت زیادی قائل بوده است. با توجه به گستردگی و تعدد دوره‌های رشدی، پژوهش حاضر تمرکز خود را بر تربیت عاطفی در دوران کودکی (هفت سال اول) قرار داده است. به منظور کاربردی کردن بسته‌ی آموزشی و اثرپذیر تر کردن آن از ابزار کلام در تربیت عاطفی کودکان زیر ۷ سال بهره برده شد زیرا که کلام توانمندی است که در این دوران کودک به آن مجهز می‌شود و همچنین عنصر کلام رابطه‌ی مستقیمی با عواطف دارد که این نگاه و رویکرد به عنوان یک نوآوری در این عرصه است که تاکنون به آن پرداخته نشده بود. بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر، طراحی و ساخت بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی مبتنی بر کلام است و در این راستا به دنبال پاسخگویی به سؤال زیر است:

— آیا بسته‌ی آموزشی طراحی شده‌ی تربیت عاطفی برای مادران دارای کودک زیر ۷ سال روایی دارد؟

روش پژوهش

این مطالعه به لحاظ هدف یک پژوهش کاربردی محسوب می‌شود و از نظر روش گردآوری داده‌ها از نوع آمیخته و دارای دو بخش مطالعه‌ی اسنادی (کیفی) و رویکرد کمی است. در مرحله‌ی کیفی از روش تحلیلی-توصیفی استفاده شده است، بدین صورت که ابتدا منابع و کتب مرتبط با حوزه‌ی تربیت کودک و اثر کلام در رشد مطالعه و از نظرات متخصصین مسلط بر حوزه‌ی مفاهیم قرآنی و آشنا به اصول روان‌شناسی استفاده شد. پس از تدوین پروتکل، در بخش کمی به منظور بررسی روایی محتوایی بسته‌ی آموزشی از نظر ۱۰ متخصص در این حوزه و با استفاده از روش کمی روایی محتوایی لاوشه (ضریب نسبت و شاخص روایی محتوایی) استفاده شد. لازم به ذکر است منظور از تربیت عاطفی مبتنی بر کلام (تعریف مفهومی) در واقع روشی است که در آن با استفاده از اجزای کلام (مانند لحن^۱، القا^۲، نطق^۳، توجه و ...) سعی به برقراری ارتباط محبت‌آمیز و عاطفی با کودک می‌کند.

^۱ انتقال کلام به شکلی خاص برای انتقال پیامی خاص را گویند.

^۲ پیامی است که با رویارویی با افراد، خواسته یا ناخواسته فرد تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد.

^۳ بروز هیجانات و افکار را نطق گویند (اخوت و چیت‌چیان، ۱۳۹۳)

روند اجرای پژوهش

در این پژوهش به منظور طراحی و تدوین بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی ۳ مرحله‌ی زیر انجام گرفت.

مرحله‌ی نخست: برای ساخت این بسته‌ی آموزشی، منابع و پژوهش‌های مختلف و کتب مرتبط با موضوع مطالعه و بررسی شدند. در این راستا کتب دوره‌های رشد تفکر اجتماعی (پیش از تولد تا تکلم) (اخوت، ۱۳۹۲/۲۰۱۳)، اصول و مهارت‌های تربیت کودک ۲ تا ۷ سال (با رویکرد طیب‌گزینی) (اخوت و همکاران، ۱۳۹۵/۲۰۱۶)، تبیین عناصر ساختار وجودی انسان (اخوت، ۱۳۹۵/۲۰۱۶)، با کودکان خود طیب سخن بگوئیم (اخوت، ۱۳۹۷/۲۰۱۸) و کتاب پرسش و پاسخ ۱ (تربیت کودک ۲ تا ۷ سال با رویکرد طیب‌گزینی) (فیاض، ۱۳۹۷/۲۰۱۸) از منابع مهمی بود که استفاده شد. در این مدت‌زمان در طی مطالعه‌ی کتب و منابع از طریق مشورت با اساتید متخصص روان‌شناسی و قرآنی مسلط در حوزه‌ی کودک به بررسی خلأها و چالش‌های موجود در تربیت برای کودکان زیر ۷ سال بودیم که در نهایت به این نکته رسیدیم که از طرفی در زمینه‌ی تربیت کودک با وجود اهمیت و تأثیر فراوان کلام و از سویی عدم آگاهی و خلأ موجود در استفاده از این ابزار مهم توسط والدین در راستای تربیت کودک لازم است دست به طراحی پروتکل با محوریت کلام زده شود.

مرحله‌ی دوم: با استفاده از روش تحلیل کیفی عوامل و مؤلفه‌های مهم تربیت مبتنی بر کلام به دست آمد. برای این کار جلساتی با روان‌شناسان و متخصصین حوزه‌ی کلام در تربیت گذاشته و از کتاب طیب سخن به عنوان یکی از منابع مهم به کار گرفته شد. پس از آن از طریق جلسات متعدد با متخصصان مربوطه و در راستای عملیاتی نمودن هدف مذکور تصمیم به طراحی پروتکل آموزشی با توجه به ۷ مؤلفه‌ی تربیت کلام مهم برای کودکان ۳/۵ تا ۶/۵ سال گرفته شد که شرح آن در ادامه بیان خواهد شد. لازم به ذکر است بعد از استخراج مؤلفه‌های اصلی کلام (القاء، لحن، قید، جهت و شرط و فعل) آن موارد در اختیار ده نفر از متخصصین قرار داده شد تا ارتباط میان این مؤلفه‌ها با تربیت کلام (برگرفته از مفاهیم کتاب طیب سخن) سنجیده شود و نتایج نشان داد همه‌ی

موارد از روایی مطلوبی برخوردار است (مقدار روایی برای همه‌ی موارد بالای ۰/۸ بود). برای طراحی بسته در هر هفته مباحث مربوطه مطالعه و یک جلسه از پروتکل همراه با تهیه‌ی کلیپ در قالب ارائه طراحی می‌شد سپس در همان هفته طی جلسه‌ای که با متخصصین گذاشته می‌شد مطالب طراحی‌شده برای یک جلسه پروتکل به اشتراک گذاشته می‌شد تا بعد از نظر متخصصین اصلاحات لازم انجام شود. این کار در ۸ جلسه به صورت هفتگی و متناوب انجام گرفت. همان‌طور که گفته شد در تدوین این بسته‌ی آموزشی ۸ جلسه گنجانده شد که در ۷ جلسه یک هدف اصلی قرار گرفت و بر مبنای آن تکنیک‌هایی برای تحقق هدف طراحی شدند و جلسه‌ی آخر نوعی جمع‌بندی و پاسخ به سؤالات بود. لازم به ذکر است در تمام جلسات سعی بر این بود تا از مصداق‌های عملی و کاربردی همچنین از کلیپ‌های مرتبط و دادن تکالیف عملی در انتهای هر جلسه استفاده شود.

مرحله‌ی سوم: در این گام به بررسی روایی محتوایی بسته‌ی آموزشی توسط ۱۰ نفر از متخصصان این حوزه پرداخته شد و بدین منظور از روش لاوشه^۱ تحت عنوان ضریب روایی محتوایی^۲ (شولتز و ویتنی، ۲۰۰۵) استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

در پژوهش حاضر جهت طراحی بسته پس از مطالعه‌ی منابع و اسناد و براساس منظومه رشد قرآنی اهداف کلی: ۱. اهمیت ارتباط عاطفی با کودک، ۲. آموزش لحن و اثربخشی آن، ۳. اهمیت عنصر توجه در تربیت عاطفی، ۴. آموزش سلسله‌مراتب پذیرش القاء و لحن، ۵. پرورش طیب حس دیداری و شنیداری کودک، ۶. آموزش جهت و شرط، ۷. آموزش قید، ۸. اهمیت افعال و آموزش زمان در تربیت عاطفی استنباط شد. پروتکل آموزشی طراحی‌شده برای تربیت عاطفی شامل ۸ جلسه بود که در هر جلسه یک هدف اصلی مبنای کار قرار داده شد و بر اساس آن تکنیک‌هایی طراحی شد که در جدول ۱ به آن اشاره شده و عبارتند از:

^۳ Sholtz & Vitnie

^۱ Lawshe

^۲ Content validity ratio (CVR)

جدول ۱- خلاصه‌ای از روش برگزاری جلسات آموزش تربیت عاطفی مبتنی بر کلام

جلسات	اهداف	تکنیک‌ها
اول	اهمیت ارتباط به خصوص ارتباط عاطفی با کودک در تربیت و بررسی باورهای والدین در تربیت کودک	- بررسی تربیت و اهمیت تربیت عاطفی از دید اسلام با بیان روایاتی از پیامبر (ص)^۱ و امام علی (ع) و اما صادق (ع). - بیان اهداف تربیت در ۷ سال اول و اهمیت عاطفه در آن. - پرورش حواس و نطق و کلام و عواطف در بستری از طبیعت.^۲ - اصلاح باورهای والدین از قبیل شناخت محدودیت‌های کودکان مانند ضعف، حرص و عجول بودن و توجه به فهم کودک در زمینه‌ی محسوسات و عدم توانایی در فهم انتزاعات. - داشتن انتظار در حد توانایی کودک نه بیش از توانایی او چرا که باعث احساس ناکارآمدی او می‌شود و مطلوب و مثبت دیدن اصل شیطنت و بازیگوشی کودک.
دوم	توضیح انواع لحن و اثربخشی آن در تربیت کودک	- توضیح انواع لحن: ۱. امری، ۲. تحریکی (مثلاً در غذا خوردن بگیم: ببینم کی زودتر تموم می‌کنه)، ۳. یادآوری (مثلاً موقع خواب بگیم: ای وای داشت یادم می‌رفت و الان باید مسواک بزنیم)، ۴. تشویقی، ۵. دعایی (کاربرد چنین لحنی زمانی است که کودک کار بدی انجام می‌دهد که منجر به عصبانیت ما می‌شود در لحظه به جای پرخاش به کودک که چقدر خراب کاری یا چقدر اذیت می‌کنی، با کلام دعایی او را خطاب کنیم مثلاً خدا تو را سرباز امام زمان قرار دهد یا خدا انشالله تن سالم بهت بده همیشه. کاربرد چنین لحنی نه تنها در تلطیف کلام والدین اثرگذار است بلکه منجر به ایجاد فضای معنوی و انس بیشتر نیز می‌شود. - بیان فواید لحن نشاط و پرشوی^۶. - توصیه به جایگزینی لحن تعجبی به جای لحن پرخاشگرانه^۷ یا امری. - بیان درخواست از کودک با لحن پرسشی و تعجبی به جای لحن آمرانه مثلاً به جای این که با حالت امری به او بگوییم آن لباس را بیاور سعی کنیم با لحن پرسشی به او بگوییم میشه لطفاً آن لباس را بیاوری. توجه به این نکته که تغییر به صورت ناگهانی امکان‌پذیر نیست و ممکن است کودک چند هفته زمان ببرد تا این تغییر را بپذیرد و به آن عکس‌العمل مثبت نشان دهد و الگو بگیرد. همچنین تا خود والدین در کاربرد لحن دقت نکنند و اکثراً از لحن آمرانه استفاده کنند نمی‌توانند از فرزند خود انتظار داشته باشند تا درخواست‌ها و نیازهای خود را با لحن آمرانه بیان نکند.
سوم	بهبود روابط عاطفی با ابزار کلام و عنصر توجه	- توضیح هرم افزایش القا^۸ (توجه کافی، رابطه خوب، تمرکز در رابطه) - بهبود روابط عاطفی با افزایش توجه (توجه مدل‌های مختلفی دارد مانند نگاه محبت‌آمیز، خوب صدازدن کودک، پاسخ مناسب به درخواست‌هایش دادن، بازی کردن با او). - احترام و اکرام کودک به خصوص در حضور دیگران و پاسخ به موقع به سؤال‌هایش. - محبت بی‌قید و شرط به کودک (بدین صورت که در هنگام انجام کار بد باید اعلام کنیم کارش را دوست نداریم نه خود او).
چهارم	آموزش برخورد متناسب با سن کودک با نگاهی به سلسله‌مراتب پذیرش القاء و لحن	- الگوی مناسب برای فرزند بودن چرا که کودکان آینده‌ی تمام نمای رفتار والدین هستند. - توضیح سلسله‌مراتب پذیرش القاء و لحن در کودک (القای گفتاری یعنی اثری که کلام والدین بر کودک می‌گذارد، القای رفتاری که به نحوه‌ی برخورد والدین با کودک در موقعیت‌های مختلف اشاره دارد و سپس پذیرش لحن کلام). - توجه به نقش محیط نامناسب و اثرات سوء آن در تربیت. - پرهیز از کاربرد جملات کوتاه و مستقیم و امری با لحن تند. - عدم کاربرد جملاتی که اثرات بدی دارد مانند اذیت نکن، تو بی‌عرضه هستی، دعوا نکن، اگر رفتیم مهمونی خراب کاری نکن.
پنجم	نشان دادن قدرت حس دیداری و	- تقویت حواس کودک از طریق بازی^{۱۰}.

^۱ هرکس فرزندش را ببوسد خداوند ثوابی برایش می‌نویسد و هرکس فرزندش را شاد سازد خداوند او را در قیامت شاد می‌کند و کسی که به فرزندش قرآن بیاموزد در قیامت دو لباس به والدینش می‌پوشاند که از نور آن‌ها صورت بهشتیان نورانی می‌شود (کلینی، ۱۴۰۷ ق. ج ۶ ص ۴۹).

^۲ نگاه محبت‌آمیز پدر به فرزندش عبادت است (نوری، ۱۴۰۸ ق. ج ۱۵ ص ۱۷۰).

^۳ فرزندان را زیاد ببوسید زیرا با هر بوسه مرتبه‌ای در بهشت به شما داده می‌شود که مسیرش ۵۰۰ سال است (حر عاملی، ۱۴۰۹ ق. ج ۲۱ ص ۴۸۵).

^۴ خداوند بندماش را به سبب شدت محبت به فرزندش رحمت می‌کند (کلینی، ۱۴۰۷ ق. ج ۶ ص ۵۰).

^۵ هر آن چه موافق طبع و فطرت باشد و شامل مواردی چون افکار و باورها، رزق، خوراکی که می‌خوریم و حتی سرزمین می‌شود (اخوت، ۱۳۹۷).

^۶ استفاده از این لحن منجر به تقویت قوای فکری می‌شود.

^۷ در هنگام عصبانیت از کارهای کودک به جای استفاده از لحن پرخاشگرانه که اثرات مخربی در رابطه عاطفی والد و کودک دارد با خلاقیت خود از لحن تعجبی استفاده کنیم مثلاً زمانی که کودک لباس‌های خود را روی زمین ریخته به جای داد زدن و پرخاش به او، با حالت تعجب نگاه کنیم و بگیم وای! به عالمه لباس اینجاس مثل مغازه‌ها، حالا کی آقای فروشنده جمعشون می‌کنه؟

^۸ القا و لحن می‌توانند به صورت مستقیم و غیر مستقیم در حفظ یا تخریب مسیر رشد طبیعی کودک اثرگذار باشند. در این زمینه یک سری عوامل به افزایش القاء کمک می‌کنند.

^{۱۰} مانند لمس سطوح مختلف با چشم بسته برای حس لامسه، صدا زدن و جهت یابی و تشخیص صداها، طبیعت و حیوانات برای تقویت حس شنیداری.

شنیداری در کودک و آموزش جهت ^۱ و شرط	- توجه به ورودی‌های حواس که طیب و پاک باشد مثلاً درست صدا کردن اسامی و القاب در خانه، دیدن صحنه‌های خوب، پرهیز از کاربرد کلمات زشت در فضای خانه، دوری از فضاهای گناه‌آلود که صحنه‌های نامناسبی دارد. - آموزش جهت به کودک (والدین به کودکان بالای ۴ سال خود در عمل و گفتار معلوم کنند چه چیز درست است و نقیض آن چرا و چگونه درست نیست^۲). توجه به این نکته مهم است که کودکان زیر ۴ سال متوجه نفی و نبود چیزی نمی‌شوند لذا اگر گاهی با لجاجت در وقت نامناسب چیزی را درخواست می‌کنند فکر نکنیم که لج کرده‌اند یا نمی‌خواهند متوجه شوند و آن وقت با پرخاش برخورد کنیم بلکه هنوز کودک به قدرت تشخیص در این زمینه مجهز نشده است. - نحوه‌ی آموزش شروط برای کودک (۱). کنترل کردن فراوانی شروط گذاشته‌شده یعنی برای کودک در هر رفتاری شرط تعیین نکنیم و خیلی او را شرطی نکنیم، ۲. تغییر محور شروط آموزش داده‌شده به عبارت دیگر آموزش شروط و شرط گذاشتن مناسب است اما نباید همیشه محور آن کودک باشد و به‌نوعی ناظر به شخصیت کودک باشد بلکه لازم است برای آموزش گاهی از حیوانات، طبیعت، محیط اطراف و ... استفاده کنیم^۳).
آموزش قید ^۴ در هفت ششم سال اول متناسب با سن کودک به او	- قید سببیت: این معنی را می‌دهد که هر امری و کاری که انجام می‌شود علت و سببی دارد برای مثال نوزاد چون مادر را سبب تأمین غذای خود می‌داند در این صورت از غیر مادر شیر طلب نمی‌کند. بنابراین یکی از ارکان تعلیم و تزکیه در این دوران فهماندن نقش رفتار او در اتفاقاتی است که در زندگی او و اطرافیانش می‌افتد و در این صورت است که می‌توان انتظار اصلاح را از او داشت - قید وابستگی: مفهوم تعلق و وابستگی با این مفهوم که در ابتدا کودک به غیر از مادر به کس دیگری احساس نیاز خود را ابراز نمی‌کند و تنها با وجود او و در و کنار او آرامش می‌گیرد معنی پیدا می‌کند. وابستگی کودک به والدین در دوره اول کاملاً ستودنی است و مقابله با آن خطاست چرا که باعث ایجاد حس ناامنی و اضطراب در او می‌شود اما آن‌چه مهم است بها دادن به این وابستگی در کنار فعال کردن توان‌های او مانند مسئولیت‌پذیری و استقلال است. - قید تمایز: این قید اشاره به سیر انجام امور و کارها دارد به بیان دیگر به‌نوعی فرایند انجام کارها با نظم را بیان می‌کند. - قید ظرفیت: قرار گرفتن در مکان و زمان خاصی و داشتن شرایط یکی از مفاهیم اولیه‌ای است که از همان ابتدا کودک به آن‌ها به نحوی توجه می‌کند. بر اساس همین فهم است که کودک در مکان‌ها یا زمان‌هایی احساس امنیت و یا ناامنی می‌کند.
آموزش زمان و اهمیت افکار ^۵ در تربیت عاطفی	- استفاده از افعال محبت‌آمیز و دوری از افعال محبت‌گریز. - آموزش زمان‌شناسی به کودک (گذشته، حال، آینده). - نشان دادن اثرات کاربرد فعل بر کودک در بلندمدت: ۱. فعال شدن آینده‌نگری در کودک، ۲. شکل‌گیری خاطرات، ۳. توجه به‌قدر و ارزش زمان، ۴. شکل‌گیری تدبیر در کودک. - نمایش دادن اثرات بی‌توجهی به عنصر زمان و آموزش ندادن آن‌ها: ۱. فقدان توان مدیریت در کودک، ۲. نداشتن استقلال فکری و تدبیر در امور، ۳. عدم توانایی در سخن گفتن از انگیزه‌های درونی.
مرور کلی مباحث و پاسخ به سؤالات	

طبق آن هرچه رقم بزرگ‌تر باشد، روایی محتوایی بسته‌ی آموزشی بیشتر است (سیف، ۲۰۱۱/۱۳۹۰). به این منظور بسته‌ی آموزشی در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان حوزه مرتبط با پژوهش قرار داده شد و از آن‌ها خواسته شد تا محتوای برنامه‌ی طراحی‌شده و تمام تکنیک‌های جلسات را به تفکیک و بر اساس مرتبط بودن با هدف اصلی جلسه با توجه به مقیاس سه درجه‌ای "ضروری"، "مفید" و "غیرضروری" درجه‌بندی کنند که بر اساس فرمول زیر محاسبه شد.

بعد از طراحی جلسات که در جدول ۱ به آن اشاره شد؛ در گام دوم به دنبال پاسخ به سؤال اصلی بودیم که آیا بسته‌ی آموزشی طراحی‌شده‌ی تربیت عاطفی مبتنی بر کلام برای مادران کودکان زیر ۷ سال روایی دارد؟ برای این منظور روایی محتوایی موردبررسی قرار گرفت. برای بررسی روایی محتوایی به شکل کمی، از دو ضریب نسبی روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا^۶ (CVI) استفاده شد. ضریب روایی محاسبه‌شده در این روش بین ۱+ تا ۱- است که

^۱ جهت به نحوه‌ی درست و نادرست بودن رفتار اشاره دارد به عبارت دیگر این که جهت رفتار درست است یا غلط.

^۲ گاهی در تنبیه والدین همین اشتباه را می‌کنند یعنی اگر به کودک تذکر می‌دهند رفتارشان غلط بوده فراموش می‌کنند که همان لحظه باید رفتار درست را با روش‌های مختلف (بازی، تقاضای داستان، اشاره و ...) به او یادآور شوند

^۳ مفاهیمی فطری هستند که در اثر توجه انسان به مبدأ خود برای او نمایان می‌شود

^۴ هرکاری که مقصدی دارد و برای رسیدن به آن مقصد باید فعالیت‌های انجام داد که به آن فعالیت‌ها فعل گویند مثل خوردن، خوابیدن، محبت کردن، بخشیدن.

^۶ Content validity index (CVI)

تعداد کل متخصصین - تعداد متخصصینی که گزینه‌ی ضروری را انتخاب کرده‌اند

۲

CVR=

تعداد کل متخصصین

۲

بر اساس تعداد متخصصینی که محتوا را مورد ارزیابی قرا دادند
حداقل مقدار ضریب روایی محتوایی قابل قبول بر اساس جدول ۲

جدول ۲- حداقل مقدار CVR قابل قبول بر اساس تعداد متخصصین ارزیاب

تعداد متخصصین	CVR مقدار	تعداد متخصصین	CVR مقدار	تعداد متخصصین	CVR مقدار
۵	۰/۹۹	۱۱	۰/۵۹	۲۵	۰/۳۷
۶	۰/۹۹	۱۲	۰/۵۶	۳۰	۰/۳۳
۷	۰/۹۹	۱۳	۰/۵۴	۳۵	۰/۳۱
۸	۰/۷۵	۱۴	۰/۵۱	۴۰	۰/۲۹
۹	۰/۷۸	۱۵	۰/۴۹		
۱۰	۰/۶۲	۲۰	۰/۴۲		

با توجه به جدول شماره ۲ و از آنجایی که تعداد متخصصین در این پژوهش ۱۰ نفر بود، باید عدد ۰/۶۲ را ملاک و شاخصی برای ارزیابی قرار داد. همچنین به منظور بررسی شاخص روایی محتوایی از فرمول زیر استفاده شد. بدین صورت که متخصصان "مربوط بودن"، "واضح بودن" و "ساده بودن" محتوای هر جلسه در پروتکل را بر اساس یک طیف چهار درجه‌ای لیکرت مشخص نمودند. هیرکاس (۲۰۰۳) نمره ۰/۷۹ و بالاتر را برای پذیرش آیتم‌ها بر اساس نمره‌ی CVI توصیه نموده است و نتایج روایی محتوایی در جدول ۳ نشان داده شده است.

تعداد متخصصینی که به گویه گزینه ۳ یا ۴ داده‌اند

CVI=

تعداد کل متخصصین

جدول ۳- مقدار روایی محتوایی بسته‌ی آموزشی به تفکیک جلسات

CVI CVR جلسات مباحث	
الف ۱۱	الف ۱۱
اول ب ۱۱	دوم ب ۰/۸ ۰/۹
ج ۱۱	ج ۱۱
الف ۱۱	الف ۱۱
پنجم ب ۱۱	سوم ب ۱۱
ج ۱۱	ج ۱۱
د ۱۱	د ۱۱
الف ۱۱	الف ۱۱
چهارم ب ۱۱	الف ۱۱
ج ۱۱	هفتم ب ۱۱
د ۱۱	ج ۱۱
ه ۱۱	
ششم الف ۱۱	

بر اساس جدول ۳ نتایج بررسی نظرات متخصصین در بررسی شاخص روایی محتوایی (CVI) جلسات نشان داد که حداقل و حداکثر میزان CVI جلسات به ترتیب ۰/۹ و ۱ است. با توجه به نظر هیرکاس (۲۰۰۳) برای تأیید اعتبار محتوایی حداقل مقدار قابل قبول برای این شاخص یعنی ۰/۷۹ را دارا هستند. همچنین نتایج بررسی نظرات متخصصین در بررسی ضریب نسبی روایی محتوا (CVR) جلسات نشان داد که حداقل و حداکثر میزان قابل قبول به ترتیب ۰/۸ و ۱ بود. با توجه به تعداد اعضاء و حداقل مقدار قابل قبول (۰/۶۲) بر اساس جدول لاوشه برای تأیید اعتبار محتوایی تمام تکنیک‌های آموزشی حداقل مقدار ۰/۶۲ را به دست آورده بودند. ملاحظه شد که تمامی محتواهای طراحی شده در پروتکل دارای حداکثری از شاخص روایی محتوایی هستند و جهت تدوین بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی مبتنی بر کلام موردپذیرش هستند. (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۸۷/۲۰۰۸).

بحث و نتیجه‌گیری

نوع رفتارهایی که والدین در موقعیت‌های مختلف به‌منظور پرورش فرزند خویش در پیش می‌گیرند، شیوه‌ی تربیتی آن‌ها را تشکیل می‌دهد که بر تعامل آن‌ها با فرزندان و ویژگی‌های شخصیتی آنان مؤثر است. از بین روش‌های تربیتی، تربیت بر مبنای عواطف، عاملی اثرگذار در رشد و شکوفایی انسان در رفتار و اندیشه و سایر ابعاد وجودی انسان از جمله جنبه‌ی عقلانی، اجتماعی و معنوی است و آنچه ما از وجوه گوناگون ناهنجاری در جامعه ملاحظه می‌کنیم ریشه در کودکی و تربیت غلط کودکان دارد؛ بنابراین تربیت صحیح بر مبنای عواطف از لحاظ اسلام نه تنها برای فرد، بلکه برای خانواده و در نهایت تشکیل جامعه‌ی متعالی بسیار مؤثر است (میناگر، ۱۳۹۰/۲۰۱۱). بنابراین پژوهش حاضر در راستای ساخت و طراحی بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی انجام شد.

برای اولین بار در کشور است که بسته‌ی آموزشی ویژه‌ی تربیت عاطفی کودکان زیر هفت سال مبتنی بر کلام و برگرفته از رویکرد منظومه‌ی رشد قرآنی طراحی شده است. منظومه‌ی رشد قرآنی مجموعه‌ای هدفمند و راهبردی با هدف بررسی و تحلیل فرایند رشدی انسان در دوره‌های مختلف سنی است که توسط اخوت (۱۳۹۹-۲۰۰۸/۱۳۸۷-۲۰۲۰) تدوین و منتشر شده است. این مجموعه با محوریت آیات قرآن و روش‌های متعدد تدبر در قرآن و مجموعه احادیث مرتبط موفق به تولید محتوای بیش از ۳۰ جلد کتاب

در حوزه‌های گوناگون شامل مبانی، فرایندها، راهبرد و مهارت‌های دوران مختلف رشد شده است. بر اساس منظومه‌ی رشد قرآنی دوره کودکی به‌عنوان دوره‌ی اول رشد اجتماعی انسان محسوب می‌شود. لازمه‌ی برخورداری از سلامت روانی در بزرگسالی، با موفقیت سپری کردن مراحل رشدی در دوران کودکی است و والدین در این زمینه نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کنند^۱ (هلدن، ۲۰۱۰). محورهای تربیتی و رشدآفرین در این دوره، ابراز محبت، تأدیب نطق، آموزش کلام و تقویت حواس همراه با اظهار عواطف بوده که لازمه‌ی آن توجه ویژه ی والدین و مربیان است (اخوت و ادیب، ۱۳۹۸/۲۰۱۹).

برقراری ارتباط درست با کودک می‌تواند در سنین بعد و در ارتباط با افراد دیگر نیز اثرگذار باشد به صورتی که در پژوهشی زانگ^۲ (۲۰۱۱) نشان داد در سنین پیش‌دبستانی، کودکانی که با والدین خود روابط مثبت و گرمی داشتند با مربیان پیش‌دبستانی خود رابطه‌ی مثبت‌تری برقرار می‌کردند. کودک از همان ابتدا با کلام خود ابراز وجود می‌کند و به‌تدریج کلمات سنگ بنای انواع مشاهدات، شنیدنی‌ها و سپس ثبت و ضبط رویدادها و نظام باوری او را تشکیل می‌دهند. بر اساس منظومه‌ی رشد قرآنی، ابراز رفتاری و عواطف طیب در لحن کودک که یکی از اجزای کلام است، بروز و نمود می‌یابد. کلام ابزاری برای تقویت همه‌ی توان‌ها و راهی برای شناخت ویژگی‌های بالفعل انسان است. نکته‌ی مهم آن است که می‌توان کلام طیب را به اشکال مختلف به کودک آموزش داد (شیروان، ۱۴۰۰/۲۰۲۱) و از همین ابزار در راستای تربیت عواطف کودک نیز استفاده کرد لذا در این پژوهش از ابزار کلام برای طراحی بسته استفاده شد. از نقاط قوت بسته‌ی آموزشی طراحی شده می‌توان به پیوستگی و ساده بودن مفاهیم، کامل بودن، ارائه تکالیف مناسب و مرتبط با موضوع اشاره کرد. همچنین به دلیل این که مفاهیم برگرفته از منظومه‌ی رشد قرآنی و احادیث است می‌توان گفت این بسته‌ی آموزشی در راستای فطرت انسان و هم‌سو با اهداف اسلامی در تربیت کودک است؛ از این جهت بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی مبتنی بر کلام به‌عنوان یک پروتکل تربیت عاطفی اسلامی و بومی بسیار مفید است. مؤلفه‌هایی که در پروتکل اجرایی و طراحی این بسته به‌کار گرفته شد شامل موارد زیر است:

۱) بررسی باورهای والدین در زمینه‌ی تربیت کودک و اهمیت ارتباط عاطفی با کودک در فرایند رشد سالم

² Zange

¹ Holden

تربیت کنیم؛ هیچ موقع اعمال و گفتار ما متناقض نباشند. فراموش نکنیم هفت سال ابتدای زندگی دوره‌ی سیادت و آقایی است. سعی کنیم آموزش‌های موردنظر خود را به‌صورت عملی و به شکل غیرمستقیم انجام دهیم به‌گونه‌ای که بیشتر در قالب رفتاری باشد؛ که این یافته‌ها نیز با تکنیک‌های موجود در بسته‌ی آموزشی تربیت عاطفی هماهنگ است. شریعتی و صحرایی (۲۰۱۹/۱۳۹۸) نیز در پژوهشی با عنوان بررسی نقش والدین در تربیت عاطفی کودک با بهره‌گیری از سیره‌ی امام رضا (ع) به بیان برخی از نقش‌های والدین در تربیت عاطفی فرزند پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که از جمله کارهایی که والدین در راستای تربیت عاطفی می‌توانند انجام دهند می‌توان به مواردی هم چون تکریم و احترام متقابل، حسن رفتار، همدلی، خوش‌رویی، محبت و الگوی شایسته بودن اشاره کرد؛ که این موارد نیز به‌نوعی با اهداف موجود در پروتکل و نتایج همسو است. از جمله محدودیت‌های این پژوهش در شیوه اجرا بود چرا که به دلیل شرایط به وجود آمده از ویروس کرونا در جامعه، جلسات به‌صورت مجازی برگزار شد. بر اساس این پژوهش پیشنهاد می‌شود این بسته‌ی آموزشی، به‌صورت مجزا به تفکیک جنسیتی برگزار شود و سپس نتایج بررسی شود؛ همچنین اثربخشی بسته‌ی آموزشی مذکور بر مواردی چون اختلالات رفتاری و رابطه‌ی والد-کودک بررسی شود و از پیشنهادها پژوهشی دیگر می‌توان به مقایسه این بسته‌ی آموزشی با سایر جنبه‌های تربیتی (جنسی، اجتماعی، اخلاقی و جسمانی) اشاره کرد.

۲) توضیح و آموزش انواع لحن (امری، تشویقی، تحریکی، تعجبی و ...) در تربیت کودک
 ۳) استفاده از القا و لحن به‌صورت درست در مسیر تربیت عاطفی کودک
 ۴) استفاده از اشکال مختلف توجه مانند نگاه محبت‌آمیز، خوب صدازدن کودک، پاسخ مناسب و درست به درخواست‌های کودک، و همدلی
 ۵) برخورد متناسب با سن کودک
 ۶) آموزش جهت و شرط در مسیر تربیت عاطفی
 ۷) آموزش قیود در هفت سال اول به‌منظور تربیت عاطفی کودک
 ۸) آموزش زمان و اهمیت افعال در تربیت عاطفی (کمک به تربیت عاطفی از طریق اصلاح فعل).
 این اهداف هشت‌گانه با یافته‌های پژوهش فقیهی و نجفی (۲۰۱۳/۱۳۹۲)، محامی و مولودی (۲۰۱۵/۱۳۹۴)، متقی و نجفی و نصرتی هشی (۲۰۱۵/۱۳۹۴)، فرم‌پینی و رضوان‌خواه (۲۰۱۷/۱۳۹۶)، اسحاقی (۲۰۱۸/۱۳۹۷)، گودرزی (۲۰۱۸/۱۳۹۷)، برجی و نقوی (۲۰۲۰/۱۳۹۹)، بناری و امینی (۲۰۲۰/۱۳۹۹)، و شیروان (۲۰۲۱/۱۴۰۰) هم‌سو است. همچنین نجاتی (۲۰۱۰/۱۳۸۹) معتقد است برای تربیت درست کودک در عصر کنونی باید موارد زیر را رعایت کنیم: با ویژگی‌های کودکان در دوران رشد آشنایی لازم را داشته باشیم و خیرخواه کودک باشیم و او را آن‌طور که درست است

قدردانی: از تمام عزیزانی که ما را در انجام این پژوهش یاری کرده‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنیم.

تعارض منافع: تعارض منافعی توسط نویسندگان برای این پژوهش گزارش نشده است.

حامی مالی: این مقاله نتیجه‌ی کار پژوهشی نویسندگان است و بدون دریافت کمک و حمایت مالی از سازمان یا نهادی خاص اجرا شده است.

References

- Abareshi, Z., Tahmasian, K., Mazaheri, M. & Panaghi, L. (2009/1388 s.c.). *The effect of training promotion of psychosocial child program on Parenting self-efficacy and mother-child relationship under three years old*. A scientific-research quarterly in psychological health. 3(11), 50-52. (In Persian)
- Abedie Shapour Abadie, S., Pourmohamadreza Tajrishie, M., Mohammad Khani, P., & Farzie, M. (2012/1391 s.c.). Effectiveness of positive parenting group program on mother-child relationship in children with attention deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Clinical Psychology*. 15 (3), 62-73. (In Persian)
- Ahmadi, F. (2016/1395 s.c.). *Briefly Review on Tool Making*. Tehran: University of Tarbiat modarres. (In Persian)

- Arafie, A. (2016.1395s.c.). *Raising a child with a jurisprudential approach*. GoM; Irfan and Ishraq Publications. (In Persian)
- Binger, J. J. (2006). *Parent-child Relations: An Introduction to parenting*. 7th edition. Ohio: prentice hall.
- Driscoll K, Pianta R. C. (2011). *Mothers and fathers perception of conflict and closeness in parent-child relationships during early childhood*. *Journal of Early Childhood and Infant Psychology*, 7, 1-18.
- Eshaghie, Y. (2028/1397 s.c.). *Construction and Assessment of a Scale to Evaluate Islamic Style of Child Emotional Upbringing*. Master's thesis. University of Tehran. In Persian.
- Fayyaz, F., & Eeffort Khoshmanzar, F. (2018/1397 s.c.). Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian)
- Gülay, H., & Önder, A. (2011). *Comparing parental acceptance: The rejection levels and peer relationships*

- of Turkish preschool children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1818-1823.
- Hashtie, M. (2001/1380 s.c.). *Emotional education from the perspective of Amir al-Mominin*. *Islamic Education Quarterly*. (In Persian)
- Holden, G. W. (2010). *Parenting: A dynamic perspective*. Sage Publications.
- Hyrkas K., Appelqvist-schmidlechner, K., & Oksa L. (2003). *Validating an instrument for clinical supervision using an expert panel*. *International Journal of Nursing Studies*, 40(6), 619-25.
- Jalali lavasanie, M. (2005/1384 s.c.). *Child education in the first 7 years of life from the perspective of Islam*. Master's thesis. University of Tehran, 33. (In Persian)
- Khodapanahie, M. K., Ghanbarie, S., Nadalie, H., & Seyed Mousavi, P. (2012/1391 s.c.). *The quality of mother-child relationships and anxiety symptoms in preschool children*, 9(33), 5-13. (In Persian)
- Khodayarie, M. T. (2017/1396 s.c.). *Checking validity and reliability in research*. *Tabriz University of Medical Sciences and Medical Services*. (In Persian)
- Khoramabadie, R., Pour Etamed, H., Tahmasian, K., & Chimeh, N. (2008/1388 s.c.). *Scientific-Research Journal of Family Research*, 5(19), 387-399. (In Persian).
- Mohammad Beighie, A., Mohammad Salehie, N., & Alighol, M. (2014/1393 s.c.). *Validity and reliability of tools and their different measurement methods in applied research in health*. *Rafsanjan University Journal of Medical Sciences*. (In Persian).
- Noursavid, M. (1999/1378 s.c.). *Raising a child from the perspective of the Prophet*. Translator: Saidi, Mohammad Saleh. Sanandaj. First Edition. (In Persian).
- Okhovat, A. R. (2011/1390 s.c.). *Development 1*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Okhovat, A. R. (2013/1392 s.c.). *Development of social thinking courses 1*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Okhovat, A. R. (2016/1395 s.c.). *Explanation of human existence structure*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Okhovat, A. R. (2018/1397 s.c.). *Speak well to our children*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Okhovat, A. R., & Adib, M. (2019/1398 s.c.). *The document on the requirements of raising a good child*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Okhovat, A. R., & Fayyaz, F. (2016/1395s.c.). *The principles and skills of raising children aged 2 to 7 years with a tayyab ghazani approach*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Okhovat, A. R., & Chitchian, H. (2014/1393 s.c.). *Semantics: Good and Evil*. Tehran. Ghoran & Ahl Bayt prophet publishers. (In Persian).
- Pianta, R. C. (1998). *Patterns of relationships between children and kindergarten teacher*. *Journal of School Psychology*, 32, 15-32.
- Sahraie Parizie, F. (2017/1396 s.c.). *Examining the role of parents in the emotional upbringing of children using the biography of Imam Reza*. Master's thesis. University of Alameh Tabatabaie. (In Persian).
- Saif, A. (2011/1390 s.c.). *Educational measurement and evaluation*. Tehran. Doran publications. (In Persian).
- Sarmad, Z., Bazarghan, A., & Hejazie, E. (2000/1379 s.c.). *Research methods in behavioral sciences*. Aghah publications. Tehran. (In Persian).
- Sarmad, Z., Bazarghan, A., & Hejazie, E. (2008/1387 s.c.). *Research methods in behavioral sciences*. Aghah publications. Tehran. 12th edition. (In Persian).
- Sharief ghorishie, B. (2013/1392 s.c.). *Islamic education system*. Tehran; Fajr. First Edition.
- Shirvan, K. (2021/1400 s.c.). *Construction and validation of the scale of the first period of growth based on the Quranic growth system*. Master's thesis. University of Tehran. In Persian.
- Shokohie Yekta, M., Parand, A., & Faghihie, A. N. (2006/1385 s.c.). *A comparative study of parenting styles*, 3, 115-140. (In Persian).
- Zainli Derajabi, F. (2012/1391 s.c.). *Explaining emotional training from the point of Alameh Tabatabaie*. Master's thesis. University of Esfahan. In Persian.
- Zhang, X. (2011). *Parent-child and teacher-child relationships in chinese preschooler; The moderating role of preschool experiences and the mediating role of social competence*. *Early childhood Research Quarterly*, 26(2), 192-20.